

OMVÄNDELSE SOM TRANSFORMATIVT LÄRANDE: EN PÅGÅENDE LÄRPROCESS

FILIPPA MILLENBERG

Linköpings universitet
f.millenberg@gmail.com

MARTINA NORDQVIST FÄRNSKOG

Linköpings universitet
martina.nordqvist.farnskog@liu.se

ABSTRACT ❀ I artikeln undersöks frikyrkor som platser för transformativt lärande, där omvändelse ses som en pågående, relationell process snarare än en punktuell händelse. Med utgångspunkt i teorier om transformativt lärande och en pedagogisk hållning präglad av öppenhet, nyfikenhet och lyhördhet analyseras hur frikyrkors mötesplatser, exemplifierade av språkcaféer, kan främja djup, bredd och stabilitet i läroprocesser. Studien ställer frågorna: ”Hur kan omvändelse förstås som en pågående transformativ läroprocess i frikyrkans mötesplatser?” och ”Hur yttrar sig den pedagogiska hållningen som möjliggör ett sådant lärande?” Resultaten visar att omvändelse som förstås som en livslång process som inkluderar existentiella, intellektuella och kroppsliga dimensioner, där gemenskap och dialog är centrala. Den pedagogiska hållningen kan möjliggöra inkluderande och lärande möten där både människor kan utmana sina perspektiv och fördjupa sin tro i en pluralistisk kontext. Vidare kan den möjliggöra en transformativ omvändelse i ett mångkulturellt samhälle, där målet är att tillsammans fördjupa tron och leva i tro, snarare än att ”nä” andra som separata objekt. Detta synsätt öppnar för en fördjupad och inkluderande tro som genomsyrar hela livet, snarare än att begränsas till kyrkans väggar eller till en engånghändelse. ❀

INLEDNING

Vi lever i ett samhälle där en fjärdedel av befolkningen har sitt ursprung i ett annat land. För frikyrkan betyder det att verka mitt i ett pluralistiskt samhälle, där människor bär skiftande erfarenheter, trosuppfattningar samt etniska och kulturella identiteter. Detta myller av mångfald och pluralitet som existerar i samhället kan vi förhålla oss till på olika sätt. Filosofen och pedagogen John Dewey menar att pluralism på en samhällslig nivå – den samtidiga existensen av unika individer och deras sammankoppling med varandra i gemenskaper – inte är ett problem att lösas utan en grundläggande förutsättning för ett demokratiskt liv.¹

Denna dynamik utmanar oss att erkänna både likheter och olikheter i möten med varandra. På samma gång har pluralism ofta beskrivits som problematisk, genom att djupt rotade, oförenliga värden ibland kolliderar och kan upplevas som ett hot mot gemenskaper och något som därför måste elimineras.² Om pluralism framstår som ett hinder krävs en strategi för att reducera de många motsättningar och svårigheter som kan uppstå. Men om den i stället ses som en grogrund för möten, transformation och fördjupning skulle det, menar vi, kunna forma frikyrkors arbete med unga, migration och mångfald på ett inkluderande sätt. Snarare än ”Hur når vi *dem*?” blir då frågan i stället ”Hur kan vi mötas med allt det som är våra liv?”

I detta borde vi kunna utgå från all vår samlade olikhet, utan specifika insatser mot en kulturellt olik ”annan”. Vi argumenterar i denna artikel för ett annat synsätt än det interkulturella i relation till frikyrkans arbete med unga. Genom att utgå från ett inkluderande synsätt när vi pratar om omvändelse öppnas nya möjligheter för förvandling, där fokus flyttas från att ”nå den eller dem” till att främja lärande och möten i gemenskap. Mot bakgrund av detta vill vi undersöka hur omvändelse kan förstås som en pågående, transformativ läroprocess i frikyrkans kontext och hur frikyrkor

¹ John Dewey, *The Public and Its Problems* (New York: Henry Holt and Company, 1927).

² Isaiah Berlin, *The Crooked Timber of Humanity: Chapters in the History of Ideas* (Princeton: Princeton University Press, 1996).

kan fungera som platser för transformativt lärande genom konkreta möten i pluralistiska miljöer. Som teoretiska redskap i denna undersökning har vi den vuxenpedagogiska tankelinjen transformativt lärande samt teologen James K. A. Smiths tankar kring förvandlade vanor i vardagen.³

I frikyrkans historia finns ett arv av att se på omvändelse som en punktuell händelse som leder till vissa beteendeförändringar. Betydelsen av en djupare förvandling av hela människan över tid har däremot inte alltid har getts utrymme. Det har ibland lett till moralism och utestängning. Fokus på omvändelse som en punktuell händelse har till viss del även bidragit till att troende tenderar att se den icke-troende som någon i ett slags vilande vänteläge, där det avgörande ögonblicket av omvändelse framstår som sista steget mot att bli ”fullbordad” i sin tro. Ett sådant synsätt riskerar att göra pluralistiska möten till envägskommunikation, där endast ”de andra”, de som inte tror, förväntas att ta ett beslut. Detta, menar vi, riskerar inte enbart att skapa ett vi-och-dem-perspektiv utan även ett avstannat eller aldrig påbörjat lärande som handlar om att fördjupa tron i de sammanhang som vi lever och tillsammans med de människor vi möter.

Vi vill med denna text bidra till ett samtal om omvändelse som en processinriktad och pågående omformning av perspektiv, vanor och hjärtan som ett mer fruktbart förhållningssätt än det historiska engångsbeslutet. Paulus uttrycker i Filipperbrevet denna kontinuerliga förvandling som en rörelse där han ”sträcker sig mot det som ligger framför” (Fil 3:13), och i Efesierbrevet beskrivs målet som en tillväxt in i ”hela Guds fullhet” (Ef 3:18–19). Församlingens roll i denna process blir då inte att kontrollera lärandet, utan att skapa rum där det transformativa lärandet kan få ske – existentiellt, andligt, kroppsligt och intellektuellt både i och utanför kyrkans väggar.

³ James K. A. Smith, *You Are What You Love: The Spiritual Power of Habit* (Ada: Brazos, 2016); jfr Jack Mezirow, *Transformative Dimensions of Adult Learning* (San Francisco: Jossey-Bass, 1991); Chad D. Hoggan, ”Mapping the Terrain: Analytic Tools for Future Thinking About Transformation”, i *The Palgrave Handbook of Learning for Transformation*, redigerad av Aliko Nicolaidis et al. (Cham: Springer International Publishing, 2022), 91–108.

I den här texten utgör empiriskt material från forskning om språkkaféer i frikyrkan en konkret illustration av en plural mötesplats där allt från småprat om vädret och språklig grammatik till djupare samtal om livsfrågor och tro kan komma till uttryck.⁴ Valet att använda språkkaféer som ett uttryck för ett pluralt sammanhang i vår samtid och inom frikyrkans arbete grundar sig i FRIFO-konferensens tema 2024. På konferensen, som vi deltog i, betonades kyrkans roll och arbete med unga, migration och mångfald utifrån en beskrivning av just detta pluralistiska samhälle.

För att kontextualisera frikyrkans roll och arbete med unga, migration och mångfald i vårt pluralistiska samhälle utgår vi, vidare, i denna text från sociologen Hartmut Rosas samhällskritiska teorier.⁵ Rosa visar hur samtidens tekniska och sociala acceleration riskerar att dra människor bort från varandra och underminera våra relationer. Genom att förstå de spänningar men också de möjligheter som modernitetens idévärld rymmer kan vi, menar vi, upptäcka viktiga möjligheter i frikyrkans arbete med unga i ett mångfaldssamhälle.

I den här artikeln undersöker vi således hur transformativt lärande och en medveten pedagogisk hållning kan förstås och tillämpas i frikyrkans arbete, samt vilka implikationer detta får för dess uppdrag och arbete med unga i ett pluralistiskt samhälle.⁶ För detta syfte utgör data från forskning om språkkaféer ett empiriskt fönster. Vi utgår från följande frågeställningar:

- Hur kan omvändelse förstås som en pågående, transformativ läroprocess i frikyrkans mötesplatser, med särskilt fokus på Chad D. Hoggans kriterier – *djup, bredd och stabilitet*?

⁴ Martina Nordqvist Färnskog, "Church Language Cafés: Creating Spaces for Inclusive Futures", *The Adult Learner: The Irish Journal of Adult and Community Education Special Issue*, Section 1 (2025), 17–41.

⁵ Hartmut Rosa, *Social Acceleration: A New Theory of Modernity* (New York: Columbia University Press, 2013).

⁶ Mezirow, *Transformative Dimensions*; Chad D. Hoggan, "Transformative Learning as a Metatheory: Definition, Criteria, and Typology", *Adult Education Quarterly* 66/1 (2016), 57–75; idem, "Mapping"; Filippa Millenberg, *Att mötas på folkhögskola: En studie om folkhögskollärares pedagogiska hållning* (Linköping: Linköpings universitet, 2023).

- Hur ser den pedagogiska hållningen ut som möjliggör en sådan transformativ lärprocess?

TRANSFORMATIVT LÄRANDE

I denna text undersöker vi hur en tankelinje från vuxenpedagogiken,⁷ nämligen det transformativa lärandet, kan bidra med perspektiv på omvändelse och kyrkans tvåfaldiga uppdrag att både älska och sprida det glada budskapet. Detta avsnitt inleds med en definition av transformativt lärande, dess domäner och dess kännetecken.⁸ Det fortsätter sedan med en konkretisering av vad ett desorienterande dilemma i en transformativ process skulle kunna vara,⁹ och hur det kan fungera som en katalysator för transformationen.

Redan i beskrivningen av det transformativa lärandet är det lätt att göra kopplingar till omvändelseerfarenheten. Hoggan definierar transformativt lärande som "processes that result in significant and irreversible changes in the way a person experiences, conceptualizes, and interacts with the world".¹⁰ Definitionen betonar att det inte handlar om tillfälliga attitydförändringar eller kunskapsinhämtning, utan om en djupgående, fundamental förändring av hur en människa upplever, konceptualiserar och interagerar med världen. För att processen ska sättas i rörelse krävs enligt Jack Mezirow ett så kallat *desorienterande dilemma* – en skavande händelse som rubbar invanda antaganden och väcker kritisk reflektion.¹¹ Enligt Mezirow är det en sådan krock mellan nya erfarenheter och gamla ramar som kan väcka en kritisk reflektion som i förlängningen kan leda till djupgående förändring. Denna "krock" och det föregående skavet förstår vi i detta sammanhang som mötet mellan "den gamla människan" – eller "synden" – och det liv som Gud erbjuder genom Jesus Kristus.

⁷ Staffan Larsson, *Vuxendidaktik: Fjorton tankelinjer i forskningen om vuxnas lärande* (Stockholm: Natur & kultur, 2013).

⁸ Hoggan "Transformative Learning"; "Mapping".

⁹ Mezirow, *Transformative Dimensions*.

¹⁰ Hoggan "Transformative Learning", 71.

¹¹ Mezirow, *Transformative Dimensions*.

TRE KRITERIER

Enligt den här pedagogiska tankelinjen behöver vi inte förstå allt lärande som transformativt. För att kunna bedöma om ett lärande faktiskt är transformativt föreslår Hoggan tre kriterier: *djup*, *bredd* och *stabilitet*.¹²

Djup syftar på transformationens omfattning, där lärandet inte bara handlar om att tillägna sig ny information, utan om att det har en påtaglig inverkan på individens sätt att förstå och relatera till världen. När lärandet har djup innebär det att det leder till en fundamental förändring i en människas perspektiv och handlingar. Det andra kriteriet, *bredd*, syftar enligt Hoggan på en genomgripande påverkan på en människas hela liv snarare än isolerade förändringar i ett enskilt sammanhang. Att en människa förändrar sitt sätt att vara i en relation, till exempel hur hen deltar i, närvarar i, betraktar och behandlar den relationen, kan vara viktigt. Samtidigt är det inte nödvändigtvis en indikation på en djupgående transformation. Det är först när denna förändring börjar påverka flera eller alla relationer – alltså när den nya förståelsen, attityden eller beteendet blir en del av personens övergripande sätt att vara – som det enligt Hoggan blir rimligt att tala om en transformation. *Stabilitet* utgör det tredje kriteriet för transformation och indikerar att förändringen måste vara permanent för att kvalificeras som transformativ. Det för tankarna till Jesus liknelse om sådden som ger skörd när vetekornet kommer i rätt jord och får djup och utrymme att växa och mogna (Matt 13:1–23).

Kriterierna *djup*, *bredd* och *stabilitet* erbjuder ett analytiskt verktyg för att förstå omvändelse som en process, snarare än en punktuell händelse. De gör det möjligt att urskilja hur transformation tar form inifrån (*djup*), får genomslag i flera livsområden (*bredd*) och består över tid (*stabilitet*). Så kan omvändelse studeras som en pågående lärandeprocess.

TRANSFORMATIONSOMÄN

Hoggan beskriver flera domäner där transformation kan äga rum – såsom världsbild, självbild, epistemologi, ontologi, beteende och förmåga – vilka

¹² Hoggan, ”Mapping”.

sammantaget pekar mot en helhetsförståelse av människan som lärande och troende subjekt.¹³ I vår kontext blir dessa domäner särskilt relevanta för att förstå omvändelse som en pågående lärprocess, snarare än en punktuell händelse. Om transformation omfattar människans sätt att uppfatta världen, sig själv och sina relationer, sker den rimligen inte i ett ögonblick, utan i relation till andra människor, i vardagens praktiker och över tid. Samtidigt påverkar denna process i sin tur människans tro, hennes relationer och hennes sätt att leva – vilket gör lärandet till en ömsesidigt formande rörelse mellan tro, liv och gemenskap. Det handlar inte bara om att lära nya fakta, utan om att hela människans sätt att vara i världen omformas, från hur vi ser på oss själva till hur vi relaterar till andra. I kyrkans sammanhang handlar det om en allomfattande omvändelseerfarenhet som omfattar livets alla dimensioner.

En människas *världsbild* handlar om de grundläggande antaganden och tolkningar genom vilka hon uppfattar och förstår världen. När dessa ramar förändras innebär det inte enbart att vissa föreställningar justeras, utan att hela strukturen för meningsskapande omformas. En transformativ förändring i världsbilden innebär därför skiften i de övertygelser och förväntningar som tidigare format människans förståelse av sig själv och sin omgivning. I relation till omvändelse betyder detta att tro inte bara handlar om att anta nya doktriner, utan om att världen och det egna livet börjar förstås utifrån en ny referenspunkt – Guds verklighet. En sådan förändring kan väcka en ny medvetenhet om både personliga och samhälleliga orättvisor, vilket i sig kan utlösa såväl personlig som kollektiv förvandling. Detta är centralt i frikyrkans arbete i pluralistiska miljöer, där mötet med ”annorlundahet” kan utmana och vidga den egna världsbilden.

Förändringar i världsbilden leder ofta vidare till förändringar i självbilden – hur vi förstår oss själva, vår identitet och våra relationer. Människans identitet som ny skapelse och Guds barn, ett återkommande tema i Nya testamentet, kan här förstås som en pågående omformning av

¹³ Hoggan ”Transformative Learning”; idem, ”Mapping”.

självförståelsen, snarare än en enskild händelse. Transformativt lärande erbjuder därmed ett begreppsligt ramverk för att beskriva denna rörelse, där omvändelse som process inte bara handlar om att tro annorlunda, utan om att bli någon annan, att successivt formas till ett nytt sätt att vara i världen.

Transformation berör också människans epistemologi, hennes sätt att förstå vad kunskap är och hur den formas. När dessa föreställningar förändras kan större öppenhet för olika sätt att veta växa fram, liksom en ökad förmåga till kritisk reflektion. I frikyrklig praktik kan detta innebära att den som tidigare såg sig som ”den som undervisar” också börjar lära av den andre, vilket fördjupar gemenskap och ömsesidigt lärande.

På ett mer existentiellt plan omfattar transformationen människans ontologi, hennes sätt att vara i världen. Transformativt lärande innebär då en förändring av hela livsorienteringen – hur vi upplever tillvaron, möter andra och relaterar till det som ger livet mening. I teologisk mening kan detta förstås som den fortgående rörelsen av att förvandlas till Kristus avbild, där tro växer genom närvaro, empati och tillit.

Slutligen tar transformationen sig uttryck i beteende och förmåga. Förändrade perspektiv påverkar hur människan handlar, de vanor hon utvecklar och de relationer hon bygger. Nya förmågor växer fram – självreflektion, lyhördhet och förmågan att hantera komplexitet – vilket gör det möjligt att fortsätta växa i lärande och tro. I praktiken kan detta bli synligt i kyrkans vardagliga mötesplatser, där omvändelse tar kropp i handling, samtal och delade erfarenheter.

Det transformativa lärandets olika domäner visar hur ett genomgripande lärande kan förstås som en helhetsmässig förvandling av människans sätt att tänka, känna, relatera och handla. Genom detta perspektiv blir det möjligt att förstå omvändelse som en pågående och flerbottnad läraprocess – som ett liv i ständig formning och inte enbart som en punktuell händelse.

Denna förståelse av transformation utmanar på så sätt en traditionell förståelse av omvändelsebegreppet och dess konsekvenser för (fri-)kyrkans praktiker, genom att betona omvändelse som en läraprocess.

OMVÄNDELSE SOM PROCESS

James K. A. Smith riktar blicken mot hjärtats förvandling genom kroppsliga vanor och vardagliga praktiker, och därmed mot en omvändelse som är mer än en punktuell händelse. Det Smith beskriver är snarare en livslång, genomgripande omformningsprocess som knyter väl an till teorin om det transformativa lärandet.

Omvändelse som en *hjärtats förvandling* innebär att kunskap och tro inte förstås som något som automatiskt sipprar ner från det intellektuella planet (vad vi vet och tror) till att påverka hjärtat, beteende och handlingar.¹⁴ Det handlar snarare, enligt Smith om en förvandling som sker underifrån, genom de vardagliga praktiker och vanor vi aktivt deltar i.¹⁵ Det är därmed genom konkreta handlingar och levda erfarenheter som vår tro, våra värderingar och vårt hjärta formas och förvandlas.

Smiths kritik mot den dualistiska människosynen, som präglar modernitetens paradigm, ligger till grund för hans syn på omvändelse och lärande.¹⁶ Han menar att denna dualism, som härrör från Descartes idéer, leder till att vi ser människan som ett tänkande ting, där kropp och själ separeras och där intellektet får en överordnad ställning. Vår uppfattning om människans natur formar nämligen hela vår idé om hur lärande sker. Om vi utgår från en rent intellektualiserad människosyn, blir lärjungaskapet i praktiken bara en fråga om kunskapsöverföring i huvudet snarare än en helkroppslig omvandlingsprocess.

En uppdelad syn på värld och människa översatt till pedagogik och lärande, leder till att lärande uppfattas som en rent kognitiv process. I denna process uppdaterar vi vår "kunskapsbank" genom medveten, rationell reflektion – som om vi bara kunde tänka oss fram till nya insikter.

¹⁴ Smith, *Love*, Johannes M. Luetz, Graham Buxton och Kurt Bangert, "Christian Theological, Hermeneutical, and Eschatological Perspectives on Environmental Sustainability and Creation Care: The Role of Holistic Education", i *Reimagining Christian Education: Cultivating Transformative Approaches*, redigerad av Johannes M. Luetz, Tony Dowden och Beverley Norsworthy, (Singapore: Springer, 2018), 51–73.

¹⁵ Smith, *Love*.

¹⁶ Smith, *Love*.

Detta är en föreställning som ständigt utmanar pedagoger i alla sammanhang. Lärjungaskap och omvandling riskerar att reduceras till en intellektuell övning, där idéer och tankar bearbetas och lagras i sinnet. Smith varnar för att en sådan ensidig, intellektualiserad förståelse av lärjungaskap misslyckas med att fånga den djupare, transformativa dimensionen av att vara en lärjunge. Lärandet blir enbart något som sker i huvudet, där handlingar och vanor uppfattas som sekundära eller till och med oviktiga. Utifrån detta synsätt tenderar vi enligt Smith att uppfatta våra handlingar som ett sorts uttag från vår kunskapsbank, och som om våra beteenden alltid är resultatet av medveten, avsiktlig och rationell reflektion. Han menar alltså att vi tror att vi "tänker oss fram i världen" och på detta sätt fattar beslut.¹⁷

Som vi sett ovan understryker Smith att lärande, och därmed lärjungaskap, inte endast handlar om att samla kunskap eller intellektuell övertygelse, utan om en djupgående förvandling av hjärtat och våra vardagliga vanor. Det är just genom dessa vanor, snarare än enbart genom en intellektuell process, som omvändelsen kan ske och som vi kan förstå oss själva och vår tro på ett mer holistiskt sätt.

FRAGMENTISERAD ELLER SAMMANFLÄTAD?

I detta stycke pekar vi på hur modernitetens fragmentering av vår tillvaro, med dess dualistiska uppdelning av människa och värld, påverkar lärande och relationer i frikyrkans arbete med unga. Genom Hartmut Rosas analys av acceleration och fragmentering belyser vi utmaningar som dagens ungdomar och församlingar möter i pluralistiska miljöer, samtidigt som fenomenologiska perspektiv och Smiths förståelse av hjärtats förvandling erbjuder möjligheter att forma lärande och omvändelse som helhetsupplevelser.¹⁸ Rosas teori används här inte för en allmän samhällsdiagnos, utan som lins för att förstå hur samtidens tempo påverka kan påverka frikyrkans förmåga till fördjupat lärande och relationer.

¹⁷ Smith, *Love*.

¹⁸ Rosa, *Acceleration*.

ACCELERATION OCH ALIENATION

Det är inte svårt att instämma i behovet av omvändelse som går på djupet och påverkar våra vardagliga praktiker. Samtidigt lever den troende i en värld som präglas av modernitetens strukturer – dualism, acceleration och fragmentering – som formar våra vardagliga möten. Rosa identifierar *acceleration* som modernitetens kärna, och beskriver hur teknisk och social acceleration gör att vi rör oss allt snabbare genom världen, och samtidigt blir alltmer främmande för både oss själva och varandra.¹⁹ Denna acceleration, som gör våra relationer till människor, platser och ting mer ytliga och utbytbara, medför att människor upplever sig isolerade eller främmande inte bara i sina sociala kontakter utan även gentemot sina egna erfarenheter och sin identitet. Denna fragmentering innebär att våra liv framstår som ett knippe lösryckta, avkontextualiserade livshändelser snarare än en sammanhållen livsvärld där vi är sammanflätade med världen och varandra.²⁰ Det är mot bakgrund av denna splittrade värld, där också dagens (fri-)kyrka är satt att verka, som idéerna om det transformativa lärandet är ett bidrag. Här blir frikyrkans hållning i mötet med unga i mångkulturella och pluralistiska sammanhang avgörande.

På samma sätt som Rosa menar att livets fragmentering leder till en ytlig existens där vi blir främmande för både oss själva och varandra, riskerar frikyrkliga gemenskaper att bli en serie intellektuella eller moraliska prestationer snarare än en levd, holistisk praktik. När tro, handling och relationer inte längre hålls samman i en integrerad helhet, riskerar vår andliga resa att splittras i lösryckta punktinsatser som sällan får genom-bryta livets alla skikt. I stället ser vi oss själva som uppdelade mellan olika sfärer – arbete och fritid, känsla och förnuft, kropp och själ – vilket leder till en uppstyckad livsupplevelse där vi även riskerar att förlora känslan av sammanhang.

Denna utveckling påverkar rimligen också hur vi ser på varandra. I stället för att förstå oss som människor i vid mening, blir vi benägna att

¹⁹ Rosa, *Acceleration*.

²⁰ Rosa, *Acceleration*, 307.

definiera oss själva och andra genom yttre kategorier – språk, kultur, trosuppfattning – och därigenom uppfatta oss som separerade snarare än sammankopplade. I en sådan samhällslogik riskerar även frikyrkliga gemenskaper att återskapa avstånd i stället för närhet. Möten som kunde leda till ömsesidig förändring blir ytliga. Tron och livet glider isär. Det som borde vara sammanvävt i vår livsvärld uppfattas som separata sfärer.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR TRANSFORMATION

Rosa visar hur det moderna samhällets tempo och struktur bidrar till ytlighet, separation och bristande sammanhang i människors liv och relationer. Detta perspektiv kan förklara varför omvändelse och tro tenderar att reduceras till punktuella och individualistiska ögonblick, snarare än holistiska processer som vi delar med varandra. Med utgångspunkt i Rosas resonemang kan inte frikyrkliga miljöer betraktas som isolerade från samhällsutvecklingen, utan som påverkade av modernitetens logik. Detta motiverar behovet av att alltid försöka förstå tro och transformation i relation till vår samtid.

Den dualistiska människosynen bidrar med en möjlig förklaring till varför lärande i frikyrkliga kontexter ofta tolkas som kognitivt, snarare än till ett kroppsligt och erfarenhetsbaserat ”görande”. Smith pekar på att en viss pedagogik (till exempel predikningar och bibelstudier) kan hänga samman med en viss antropologi (människosyn) – något som ofta förbises. Även om delar av det frikyrkliga sammanhanget har erkänt känslor som en del i att lära och djupna i tron har frikyrkans verksamhet sällan gett rymd för att organisera lärande utifrån praktiska erfarenheter i våra vardagliga liv. I stället har lärandetillfällena haft sin tyngdpunkt på läsande och lyssnande. Smith visar att transformation inte sker främst genom rationell reflektion utan genom upprepade kroppsliga och kollektiva handlingar som formar vårt begär och våra vanor. Smith kopplar lärande till kärlekens riktning vilket skapar ett djupare, relationellt och existentiellt perspektiv på lärjungaskap. Genom att knyta ihop Smiths idéer med livsvärldsfenomenologin fördjupas förståelsen av människan som en helhet som erfar, handlar och är i världen genom kroppen. Detta teo-

retiska perspektiv tillför en filosofisk tyngd åt idén om att tro och lärande inte är något vi ”har” utan något vi ”gör och lever”. Det kontrasterar mot Rosas beskrivning av den moderna människan som avkontextualiserad, och pekar i stället på hur sammanhang, relationer och platsbundenhet är centrala för djupare transformation.

LÄRANDE MÖTEN

De teoretiska perspektiven ovan pekar mot behovet av att förstå lärande som en kroppslig, relationell och erfarenhetsbaserad process. För att konkretisera hur en sådan förståelse kan ta form i praktiken introduceras här begreppet *pedagogisk hållning*,²¹ som handlar om att skapa förutsättningar för möten som får ta tid och där vi möter varandra som subjekt. Detta avsnitt fungerar som en brygga mellan teori och empiri, där de teoretiska idéerna om transformation och livsvärld översätts till en pedagogisk praktik i kyrkans arbete med unga.

Hur blir möten möjliga där hela människan – med sin historia, sina erfarenheter, sin tro och sin vardag – får plats? En pedagogisk hållning präglad av öppenhet, nyfikenhet och lyhördhet bär på potentialitet för möten där både våra egna och andras livsvärldar får utrymme.²² Det innebär att jag inte enbart kan utgå från mig själv och min egen livsvärld och låta mina erfarenheter, övertygelser och synsätt diktera villkoren för möten. Det förutsätter en kärlekshandling, det vill säga ett möte i vilket jag kommer med kärlek och möts av kärlek.

Jesus är en förebild för genuina möten, eftersom han möter människor olika beroende på deras behov. Han bemöter exempelvis den samariska kvinnan (Joh 4:1–42) på ett sätt som skiljer sig från hur han möter den leprasjuka (Mark 1:40–45) eller farisén (Joh 3:1–21). Hans ärende tycks inte alltid vara färdig formulerat. I Matt 20:29–34 frågar Jesus den blinde mannen: ”Vad vill du att jag ska göra för dig?”, ett uttryck

²¹ Millenberg, *Att mötas*.

²² Millenberg, *Att mötas*.

för öppenhet och nyfikenhet inför den han möter. Att vara öppen, nyfiken och lyhörd inför vem den andre är kan ses som ett uttryck för en kärlekshandling. En pedagogisk hållning kan därmed beskrivas som ett sätt att vara där de som möts uppfattas som unika, kunskapande subjekt, snarare än att tillämpa allmängiltiga strategier oaktat kontext och person. *Öppenhet* ger utrymme för andra berättelser än våra egna, *nyfikenhet* inspirerar till utforskande av andras erfarenheter utan att döma, och *lyhördhet* främjar aktivt lyssnande även när frågor skaver mot våra invanda uppfattningar. Hållningen skapar utrymme för att de som möts verkligen kan mötas genuint, utan förutbestämda förväntningar på den ene eller den andre.

SPRÅKKAFÉER SOM TRANSFORMATIVA ARENOR

Det empiriska exemplet hämtas från ett pågående forskningsprojekt och bygger på studier av ett språkkaféer i frikyrkas regi. Exemplet illustrerar hur frikyrkliga verksamheter kan fungera som aktörer i civilsamhället – en roll som tidigare forskning redan har uppmärksammat. Flera studier, både nationellt och internationellt, visar att kyrkliga organisationer utgör arenor för socialt, etiskt och pedagogiskt engagemang. Teologen Maria Ledstam visar exempelvis hur trosbaserade organisationer bidrar till lärande och personlig förändring, inte bara som intellektuella processer utan genom konkreta sociala sammanhang och praktiska handlingar tillsammans med andra.²³ Ledstam konstaterar, vidare, att etiska och teologiska principer omsätts i handling, vilket skapar mening, etisk riktning och en känsla av att bidra till det gemensamma goda. Teologen Michal Opatrný framhåller på liknande sätt hur teologiskt grundade värderingar kan fördjupa både professionellt och existentiellt reflekterande,²⁴ medan teologen Jonas Ideström och sociologen Stig Linde visar hur Svenska

²³ Maria Ledstam, "Work in medias res: An Ethnographic Study of Different Logics of Work in Faith-Based Businesses", *Studia Theologica* 77/1 (2023), 102–123.

²⁴ Michal Opatrný, "Idea of Caritas and Thinking of Social Work", *Journal of Religion and Spirituality in Social Work: Social Thought* (2025), 1–22.

kyrkans volontärarbete bekräftar historiska värderingar samtidigt som nya lärandemöjligheter uppstår i mötet mellan människor.²⁵ Sådana möten kan förstås som situationer där värderingar, tro och omsorg vävs samman och där förståelse förhandlas fram genom dialog och reflektion.²⁶ I sitt arbete om hur ledare i frikyrkliga diakonala organisationer uppfattar sitt samhällsbidrag, beskriver Ledstam sammanhang präglade av en dubbelhet: å ena sidan framträder en tydlig kristen identitet, å andra sidan en vilja att vara öppna och inkluderande civilsamhällesaktörer.²⁷

I den här texten utgör språkkaféer exempel på sammanhang i en frikyrkas arbete där den pluralitet som tidigare beskrivits får rum. De utgör konkreta mikrosccener där de särskiljande kristna sammanhangen och de samhälleliga funktionerna som mångfaldiga mötesplatser samexisterar. Här möts unga, medelålders och äldre människor med olika etniska och kulturella bakgrunder, erfarenheter, trosuppfattningar och övertygelser. Utifrån transformativ lärteori bär dessa sammanhang på potential för transformativt lärande genom den mångfald som kommer till uttryck.

Vissa av deltagarna kommer främst till språkkaféerna för att lära sig ett nytt språk, andra för att erfara gemenskap, och ytterligare några för att få hjälp med praktiska utmaningar – till exempel att tolka ett myndighetsbrev de fått hemskickat. Liksom deltagarna har även volontärerna olika syften med sin närvaro. En pensionerad svensklärare ser kaféet som en stimulerande språklig lärmiljö där det är möjligt att hålla sina pedagogiska färdigheter levande. En annan volontär lockas av möjligheten att möta nya människor och samtala om tro och värderingar. Ytterligare någon drivs av glädjen i att skapa trygghet och trivsel, genom att hälsa välkomna och ordna fika, men därutöver inte vara engagerad i kyrkans arbete. En fjärde ser det som ett samhällsuppdrag – att bidra till att nyanlända människor känner sig hemma i Sverige. Oavsett vilket bär de alla med sig sina

²⁵ Jonas Idestrom och Stig Linde, "Welfare State Supporter and Civil Society Activist: Church of Sweden in the 'Refugee Crisis' 2015", *Social Inclusion* 7/2 (2019), 4–13.

²⁶ Opatrný, "Idea".

²⁷ Maria Ledstam, *Frikyrklig diakoni i förändring: Ledares perspektiv på samhällsbidrag, identitet, bot och religionsmöten* (HYBRID Supplement 1; Örebro: ALT, 2025).

skiftande livsberättelser, bakgrunder och erfarenheter in i språkkaféet som på så sätt blir ett mikrokosmos för det samhälleliga myllret av mångfald.

Här kan volontärer som levt större delen av sina liv i svensk kontext konfronteras med unga nyanlända människors berättelser, vilket har potential för ett *disorienterande dilemma* – en dissonans mellan förgivettagna antaganden och det nya, främmande.²⁸ En sådan krock kan fungera som katalysator för kritisk reflektion, ifrågasättande och omstrukturering av grundföreställningar om både världen, oss själva och andra.²⁹ För att peka på potential för desorienterande dilemma i praktiken vänder vi våra blickar mot en ögonblicksbild från ett språkkafé någonstans i Sverige:

En kader av gråhåriga kvinnor i sina bästa år tar emot oss när vi kommer till språkkaféets lokaler. Det är idel igenkännande leenden och småprat när vi går i väg till våra grupper. Vi kommer från olika delar av världen. De flesta av oss är migranter och har varit i Sverige en kortare tid, medan kvinnorna som välkomnar oss har levt här hela sina liv. Vi har olika livserfarenheter, kulturella bakgrunder, trosuppfattningar – och vi är här av olika skäl. En del söker språkkunskaper, andra gemenskap, andra kanske något djupt mänskligt: ett sätt att höra till.

Jag som forskare vill förstå vad det egentligen är som sker här. I min grupp är ledaren, en pensionerad lärare, väl förberedd med ett manus och en adventsljusstake. Hon berättar engagerat att ljusstaken är en kristen tradition – ”även om inte alla svenskar verkar veta det längre”. Hon får ingen riktig respons på detta från deltagarna. Kanske språket inte räcker till? Men sedan frågar hon om vi brukar ha mossor i våra ljusstakar, och varnar för brandrisken. När ordet ”eld” förklaras i gruppen, nickar alla allvarligt. Alla är överens om att säkerhet är viktigt. Inte förrän efteråt när vi samlas runt fikaborden blir samtalet verkligt engagerat. Då berättar en ung man berättat frustrerat hur det känns när man inte ens klarar av att beställa pizza på svenska. De andra nickar ivrigt – det här känner de igen.

Mitt i detta vardagliga sammanhang som är en del i en frikyrkas arbete rymms de troendes tvåfaldiga uppdrag, samtida idéströmningar och allt det som är människors enskilda livsvärldar och vår gemensamma livsvärld.

²⁸ Mezirow, *Transformative Dimensions*.

²⁹ Hoggan ”Transformative Learning”.

Därmed rymmer detta sammanhang potential för desorienterande dilemma. För att konkretisera hur sådana desorienterande dilemma kan uppstå i praktiken vänder vi åter till språkkaféets deltagare. Det handlar om olika förhållningssätt en volontär kan ha till sitt uppdrag och hennes uppmärksamhet på vad som verkligen har betydelse i deltagarnas livsvärld just nu.

I sådana möten kan förändring börja ske. Till exempel kan en volontär som deltar i språkkaféet, och som är van vid att möta nyanlända, ha lätt för att småprata och prioritera att dela med sig av svenska traditioner och språkliga uttryck. För någon som redan har ett reflekterande och öppet förhållningssätt gentemot kulturell mångfald innebär mötet möjligen inte någon djup transformation. Det kanske snarare bekräftar ett redan existerande sätt att vara. En volontär som främst ser sin roll som ”den som lär ut” utan att själv vara beredd att förändras eller ifrågasätta sina egna antaganden, påverkas sannolikt inte heller i någon djupare mening. Men på caféet kan det också finnas annan volontär som omedvetet burit med sig föreställningar om hur ett ”riktigt svenskt liv” eller ”kristet liv” bör levas. Denna volontär har emellertid genom samtal och gemenskap med människor från andra delar av världen börjat upptäcka alternativa sätt att tänka, tro och vara. Det är för denna volontär som språkkaféet kan få en verkligt djupgående betydelse. Det är när vi börjar lägga märke till var det verkligen bränner till i mötet med den andre, var glädje och smärtan finns, som vi också kan börja gå varandra till mötes och låta något nytt hända med oss. Även om våra berättelser inte är likadana, kan vi känna igen oss i de allmänmännsliga erfarenheterna, som att vara ensam eller inte bli förstådd.

När en människa inte längre bara ser sin roll som att inkludera andra i en redan given gemenskap, utan också själv börjar förändras i mötet, då blir det möjligt att tala om ett lärande med djup.³⁰ Och det är då det sker en förskjutning i hur personen relaterar till sig själv, andra och samhället i stort. Ett transformerande lärande kännetecknas, enligt Hoggan, inte bara

³⁰ Hoggan, ”Mapping”.

av *djup* – en förändring i hur vi uppfattar oss själva och världen – utan också av *bredd*, det vill säga att förändringen påverkar flera områden i en människas liv, snarare än att vara begränsad till ett specifikt sammanhang. I språkkaféer kan detta ta sig uttryck i en ung migrant som till en början upplever det svenska sättet att samtala – kanske mer lågmält, individualistiskt eller konsensusökande – som främmande, eller till och med avvisande. Men i takt med återkommande möten och samtal utvecklar hen inte bara språklig kompetens, utan också en ny förståelse för olika sociala koder, normer och värderingar. Detta nya sätt att tolka och agera i relationer börjar snart påverka fler delar av livet – hur hen förhåller sig till lärare i skolan, till framtida arbetsgivare eller till människor från andra kulturer än den egna. När den förändring i attityd, förståelse eller beteende som först uppstår i mötet med en volontär på språkkaféet börjar genomsyra andra relationer och sammanhang i livet, då kan man tala om bredd i transformationen. Det handlar inte om att överge sin bakgrund eller identitet, utan om att integrera nya sätt att vara och relatera som blir en del av ett utvidgat självförståelse.

Transformativt lärande kan också ta sig uttryck i en förändrad epistemologisk orientering – det vill säga en förskjutning i hur en människa förstår vad kunskap är, hur den skapas och vilka källor som anses legitima. En volontär i ett språkkafé kan till en början se sig själv som den som "vet", den som ska lära ut svenska språket och svenska normer till de unga migranterna. Kunskap uppfattas då som något objektivt, något som förmedlas från den kunnige till den okunnige. Men i mötet med unga människor från andra delar av världen, som bär på erfarenheter av krig, migration, tro och överlevnad, kan volontären börja omvärdera vad kunskap faktiskt är – och vem som har tillgång till den.

När volontären inser att de unga migranternas erfarenheter rymmer visdom, perspektiv och insikter som inte går att läsa sig till i en bok, kan en djupgående förändring ske. Hen börjar förstå kunskap som situationsbunden, relationell och ömsesidig – något som uppstår i dialog och erfarenhetsutbyte snarare än överförs i envägskommunikation. Detta innebär ett djup i lärandet, eftersom själva grunden för hur kunskap förstås och värderas skiftar.

Bredden visar sig när denna nya kunskapssyn inte bara påverkar volontärens sätt att delta i språkcaféet, utan även förändrar hur hen förhåller sig till lärande i andra sammanhang – exempelvis i församlingsarbete, i samtal med barn och ungdomar, i utbildning eller i arbetslivet. Volontären blir mer lyhörd, mer benägen att ställa frågor än att ge svar, och mer medveten om den egna kunskapsbegränsningen.

För att detta lärande ska kunna betraktas som transformativt krävs också *stabilitet* – och den visar sig i att volontären även långt efter engagemanget i språkcaféet fortsätter att tillämpa ett mer ödmjukt, relationellt och kritiskt förhållningssätt till kunskap. I förlängningen kan detta leda till ett annat sätt att undervisa, ett annat sätt att samtala – och ett annat sätt att vara i världen.

Språkcaféer kan således fungera som en arena för både skav, djup, och transformation – förutsatt deltagarnas förhållningssätt, det vill säga deras öppna eller slutna attityder till de domäner i sina liv som kan omformas.

I ljuset av Rosas samtidsdiagnos kan den pedagogiska hållningen förstås som ett mikromotstånd mot modernitetens tendenser till objektifiering och fragmentering.³¹ Genom att mötas som subjekt, i stället för som kategoriserade objekt såsom ”den unga migranten” eller ”den äldre kvinnan”, återupprättas *resonans* – en ömsesidig relation till den andre som utgör en förutsättning för transformativt lärande. Genom långsamma, närvarande och relationella processer skapas utrymme för att dela och tolka livsberättelser, vilket kan förskjuta perspektiv och stärka delaktighet. I dessa ”långsamma samtalsrum” fungerar öppenhet, nyfikenhet och lyhördhet som didaktiska verktyg som omvandlar desorienterande dilemma till möjligheter för transformativt lärande.

I språkcaféer kan den pedagogiska hållningen bidra till ett transformativt rum. När unga upplever att deras berättelser verkligen formar samtalet, kan deras känsla av delaktighet och ägandeskap i gemenskapen stärkas.³² Om en volontär däremot enbart ser sin roll som faktaförmed-

³¹ Rosa, *Acceleration*.

³² Smith, *Love*.

lare, riskerar mötet att bli mer kognitivt än transformativt, och möjligheten till ett djupare, vardagspraktiskt lärande minskar.

Utöver att bromsa tempot och inta en öppen pedagogisk hållning, påminner Smith oss om att lärande och omvändelse inte bara sker i tanken, utan genom kroppen och våra vardagliga vanor.³³ När vi enbart fokuserar på det kognitiva lämnar vi ouppfyllda de dimensioner som berör känslor, rytm och sinnesintryck. Därmed utmanas frikyrkors arbete att utformas så att vanebrytande praktiker kan bjuda in unga till vardagliga aktiviteter som också innefattar fysiska handlingar, och som möjliggör möten där hela människan erkänns och ryms.

Genom att kombinera Smiths resonemang om en holistisk syn på kroppen, Rosas uppmuntran till inbromsning och Millenbergs pedagogiska hållning utmanas frikyrkors arbete att skapa lärmiljöer där hela människan ryms med allt var hon är och kan bli. Här kan både huvud, hjärta och händer kunna bli aktiva medskapare i en pågående, ömsesidig process av reflektion, relation och transformation.

Rosa pekar på hur acceleration skapar ”avkontextualiserade, ömsesidigt orelaterade händelser”.³⁴ Frikyrkors svar kan vara att börja iscensätta mötesformer där unga människor ges möjligheter att förankra tron i vardagliga erfarenheter – i praktiska vanor där kropp, känsla och intellekt integreras. Så omvandlas omvändelse från en snabb punktuell händelse till en livslång process som genomsyrar hela livet.

KYRKANS UPPDRAG OCH DET TRANSFORMATIVA LÄRANDET

Utgångspunkten för den här artikeln är möten mellan frikyrkan och unga människor med olika etnisk och kulturell bakgrund, utifrån språkkaféer som empiriskt exempel. I detta stycke analyserar vi hur detta kan förstås i relation till kyrkans uppdrag och det transformativa lärandet. Särskilt fokus ligger på hur tron kan kommuniceras till människor med olika för-

³³ Smith, *Love*.

³⁴ Rosa, *Acceleration*, 307.

förståelser, och hur sådana möten kan fördjupa förståelsen av lärande, omvändelse och gemenskap.

Ett pågående lärande och en ständig transformation är förstås ingenting främmande för den kristna tron. I Nya testamentet finns återkommande texter där de troende uppmanas till att djupna och mogna i tron (se exempelvis Hebr 5:12–14; 1 Kor 3:1–2). Bland annat betonas vikten av att växa upp i tron för att inte bli vilseledda av falska läror, vilket kräver en djupare förståelse och mognad i tron (Ef 4:13–14). Dessa exempel visar hur tron förutsätter ett pågående lärande och en mognad som rimligen utvecklas över tid. Sådana exempel kan förstås som ett slags lärande som följer på omvändelsen.

Men hur ska vi förstå det transformativa lärandet i relation till det uppdrag som vi uppfattar att den troende och kyrkan har att älska, tjäna och dela tron? Ja, Bibeln säger att det inte finns något större bud än att älska Gud (5 Mos 6:5) och sin nästa som sig själv (Mark 12:29–31). Samtidigt visar Nya testamentet på ett tydligt evangeliserande uppdrag – att dela med sig av sin tro till andra människor (Matt 28:18–20). I den här texten förstår vi dessa två delar som sammanvävda i vad vi här benämner som ett tvåfaldigt uppdrag. Det evangeliserande uppdraget uppfattar vi därmed inte som något som står fritt från det dubbla kärleksbudet utan handlar om att leva ut ett diakonalt kärleksbudskap. Utan kärlek är vi enligt Bibelns beskrivning endast ”ekande cymbaler” (1 Kor 13:1).

Det tvåfaldiga uppdraget innebär att själva lärandet i relation till omvändelse alltid har en riktning. Omvändelse som en transformativ pågående lärprocess är därmed inte ett lärande om vad som helst. I en teologisk betydelse kan det desorienterande dilemma inom teoribildningen ses som ett bortvändande från synd och ett vändande till Kristus. Den transformativa, ständigt pågående lärprocess som sedan följer har därmed ett givet mål: Guds rike. Detta skiljer sig från teorins ursprungliga idé där det nödvändigtvis inte finns ett givet mål, utan en större öppenhet inför *vad* som ska läras.

Samtidigt gestaltas mötesplatser som språkkaféer inte i ett vakuum, utan i en samtida kontext präglad både av både frikyrkliga övertygelser och traditioner samt av rådande samhälleliga idéströmningar. Vår poäng

är att frikyrkans liv och verksamhet å ena sidan genomsyras av det teologiska uppdraget – att älska, tjäna och dela tro – samtidigt som det å andra sidan är inbäddat i och format av samtidens samhälleliga idéströmningar. Dessa påverkar rimligtvis även hur uppdraget förstås och praktiseras. Därmed aktualiseras spänningen från Johannesevangeliet om att leva ”i världen” – att vi deltar i och möter vår omgivning – men ”inte av världen”, att vi behåller vår identitet och vår trohet mot evangeliet.

Smiths resonemang om omvändelse i form av vardagliga vanor där tron fördjupas och stärks utgår från att vi alla ingår i den stora överhängande berättelse om gudsrikets existens och närvaro där målet alltid är Kristus.³⁵ Givet detta är själva omvändelsen som transformativ läroprocess – att djupna i tron – inte något som varken sker isolerat från andra människor eller enbart som en intellektuell aktivitet. Det sker i samspel med andra människor. Att djupna i tron som kristen kan mycket väl ske på ett språkkafé, eftersom det där finns möjlighet till möten med perspektiv som skiljer sig från det invanda och samtidigt en gudsnärvaro.

Ett sätt att beskriva detta på är att vi möter varandra i våra *berättelser*. I berättelserna kring våra egna vardagsliv kan vi identifiera våra egna glädjeämnen och smärtor i den andres liv. En uppriktigt delad erfarenhet har stora möjligheter att ge återklang i en annan människa, och gör det lättare att mötas trots skillnader i till exempel ålder och språk. När våra berättelser läggs till berättelserna om Bibelns människor kan vi finna ytterligare platser att utmanas, lära och förstå något nytt. Dessa möten och berättelser får sedan finnas i ”den stora berättelsen”, när vi delar våra gudserfarenheter utifrån våra vardagliga liv.

Vi lever vår tro i vår kropp, i våra relationer, i vår fotbollsträning, i vårt arbete och i mötet med nya människor. Att leva innebär att vara i relation till andra människor, till våra erfarenheter, övertygelser och identiteter. Dessa dimensioner går inte att skilja åt som fristående delar, utan utgör en gemensam väv av mening. På samma sätt som det är omöjligt att dra ut en enskild tråd ur en vävd matta utan att påverka helheten, är det omöjligt

³⁵ Smith, *Love*.

att isolera en aspekt av det vardagliga livet – såsom tro, relationer eller övertygelser – från den större livsvärlden den är en del av.

Denna holistiska förståelse av människa och värld betyder att när vi möts, möts vi med allt det som är våra liv – våra samlade erfarenheter och övertygelser. När omvändelse uppfattas som en livslång transformativ läroprocess betyder det samtidigt att vi är mitt uppe i en pågående transformativ läroprocess när vi möts. Det som pågår i min transformation är också relevant för den jag möter, och tvärtom. Det är så vi lever det diakonala kärleksupdraget mitt i vardagen.

Detta innebär att omvändelse och tro är en riktad och målinriktad process som skiljer sig från den mer öppna och explorativa karaktären i generell transformativ läroteori. Omvändelse som transformativ läroprocess är samtidigt djupt relaterad till social interaktion och gemenskap, vilket gör att lärandet och djupandet i tron inte kan förstås isolerat från det sociala sammanhanget.

FRÅN OMVÄNDELSE SOM TILLSTÅND TILL LIVSLÅNG INRIKTNING

Som Hoggan beskriver innebär transformativt lärande en radikal omstrukturering av människans grundläggande föreställningar och världsbild – en förändring som möjliggör en ny förståelse av världen och ens plats i den.³⁶ När vi betraktar omvändelse ur detta perspektiv kan vi se det som en metafor för just en sådan djupgående och vardagspraktisk transformation – en förändring som sker genom omformade vanor i det konkreta livet – och en återinriktning av hjärtat.³⁷

När omvändelsen betraktas som en punktuell händelse riskerar två begränsningar att uppstå. Dessa båda diskuteras i stycket nedan. Det första vi vill lyfta fram är förlusten av en livslång, fördjupad trosutveckling. Genom att se sig själv som redan ”omvänd och klar” riskerar djupandet i

³⁶ Hoggan, ”Mapping”.

³⁷ Smith, *Love*.

tron – en pågående livslång lärprocess – att gå förlorad. Om omvändelsen ses som avslutad, riskeras viljan eller behovet att fortsätta växa, pröva, tvivla och mogna i sin tro. Det skapar en illusion av färdighet snarare än en öppen, levande relation till tron och det Gud vill göra i våra liv.

Den andra begränsningen vi vill lyfta fram är att en statisk självbild tenderar att försvåra lyssnandet och motverka ömsesidiga möten. Efter-som en sådan självbild bygger på att vi utgår från att vi ”redan vet” och därmed riskerar att gå miste om det aktiva lyssnandet på den som inte (uppfattar) delar vår tro. En sådan självbild kan försvåra genuina möten. Den andre blir inte ett subjekt att lyssna till, utan ett objekt att övertyga vilket riskerar att leda till att den andre förminskas till ett projekt snarare än en medvandrare i det existentiella samtalet.

När vi förstår omvändelsen som transformativt lärande innebär det att fokus på omvändelsen som en punktuell händelse förskjuts till att bli som en pågående livslång lärprocess utan slut. Detta kan kopplas till Bibelns uppmaningar om att låta sig förvandlas (Rom 12:2) och att tillsammans med Anden utforska ”djupen i Gud” (1 Kor 2:10). I denna process bidrar goda vanor till att vi låter oss förnyas och lär oss djupna över tid. Att förstå omvändelse som en livslång lärprocess innebär samtidigt att både se sig själv och andra som lärande subjekt.

En utmaning för oss i vår tid är att de modernistiska idéströmningar som omger oss riskerar att prägla även vårt sätt att förhålla oss till omvändelse, tro och till varandra i frikyrkors arbete. För att bryta oss loss från modernitetens begränsande paradigm skulle vi alltså behöva återerövra en holistisk förståelse av lärande och mänsklig existens. Det innebär att vi skulle behöva omvärdera och öppna oss inför lärande som en kroppslig, relationell och praktisk process, snarare än enbart en intellektuell aktivitet. Så blir omvändelse alltså en vardaglig livshållning snarare än en isolerad kognitiv process. Också Smiths tankar om ”hjärtats omorientering” betonar att våra vardagsvanor formar oss över tid, och gör det möjligt att förstå omvändelse som en ständig formningsprocess genom de vanor vi odlar och de relationer vi har. På så sätt kan vår föreställning om omvändelsen förvandlas från en punkt i tiden till en riktning. I stället för att tala om omvändelse som ett tillstånd, blir det alltså möjligt att tala om

en livslång inriktning och formande genom vanor och liturgier i vardagen och i möten med människor.

I den frikyrkliga traditionen har vi lagt stor tonvikt vid beteendeförändringar som exempel på – eller ibland till och med bevis för – att omvändelse och förvandling har skett i en människas liv. Detta fokus, i kombination med brist på barmhärtighet, har lett till mycken sorg och skada för frikyrkligheten genom historien. Samtidigt är handling en självklar frukt av tro i den kristna övertygelsen (Gal 5:22–23) och speglar också Mezirows tankar som presenterats ovan kring hur förvandling även leder till handlingar som överensstämmer med ett nytt perspektiv.³⁸ Att få uttrycka de nya perspektiv man tillägnat sig i praktisk handling kan också vara just det uttryck för tro en människa behöver, vare sig det handlar om att fixa fika, vara tonårsledare eller räfsa löv på kyrkans gräsmatta.

Att se kunskap som situerad och relationell, snarare än som överförbar, stämmer väl överens med frikyrkans erfarenhetsbaserade pedagogik, där lärandet sker i gemenskap och praktik. Det transformativa lärandet blir synligt när nya färdigheter och vanor formas i gemenskapen – i hur människor agerar, relaterar och fortsätter utvecklas över tid.

TRANSFORMATION I PRAKTIKEN

I denna artikel har vi undersökt hur omvändelse kan förstås som en pågående, transformativ lärprocess i frikyrkans kontext. Med frågeställningarna rotade i teorier om transformativt lärande och dess *bredd*, *djup* och *stabilitet* samt betydelsen en pedagogisk hållning präglad av öppenhet, nyfikenhet och lyhördhet, har vi belyst hur lärande kan ske genom konkreta möten i pluralistiska miljöer. Vi har utgått från språkcaféer som ett praktiskt exempel. Genom att sammanföra teologiska, pedagogiska och samhällskritiska perspektiv har vi problematiserat en punktuell syn på omvändelse och visat på möjligheten att förstå den som

³⁸ Se också Jack Mezirow, *Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress* (The Jossey-Bass Higher and Adult Education Series; New York: Wiley, 2000).

en livslång, gemenskapsburen och kroppsligt förankrad process. I det följande för vi en diskussion om vad detta synsätt innebär för frikyrkans pedagogik, praktik och självförståelse.

Att arbeta med omvändelse – både i det egna livet och i församlingens praktik – är en ständigt pågående utmaning. Det räcker inte att vi deltar i bibelstudier eller teologiska samtal, omvändelse behöver genomsyra våra vardagliga liv och den samhällskontext vi lever i. Transformativ lärteori erbjuder här viktiga perspektiv. Genom begreppen *djup*, *bredd* och *stabilitet* utmanas vi att se omvändelse som en process som måste få påverka hela människan – inte bara våra tankar, utan även våra vanor, relationer och sätt att vara i världen.³⁹ Det som pågår utanför kyrkans väggar, att ungdomarna träffas och köper droger i vårt kvarter måste påverka vad vi gör som kyrka. Då kan vi inte nöja oss med att vi har intressanta bibelstudier för unga. Det är först när omvändelsen får tillträde till alla delar av våra gemensamma liv mitt i samhället som den kan bli verkligt transformativ. Att leva i denna riktning innebär att ständigt pröva sig själv i ljuset av tron, låta sig formas över tid och bära sin tro i praktisk handling. Det är något så enkelt och samtidigt svårt som att tålmodigt finnas kvar och tjäna i det sammanhang och bland de människor där vi finns som kristna och som kyrka. Därmed blir omvändelsen inte en punktuell erfarenhet, utan en levd och pågående förvandling som rör hela vår existens. Transformativ lärteori bjuder här konkreta perspektiv på omvändelse som inte stannar i kyrkan som en ”tårtbit” av våra liv, utan får tillträde till hela våra liv och den kontext som vi finns i.

Denna text har sitt upphov i frikyrkors längtan efter mångfald och att skapa goda pluralistiska möten. Ett livsvärldsfenomenologiskt perspektiv öppnar upp för en dynamisk förståelse av pluralism, där olikheter inte ses som fundamentalt åtskilda utan som sammanlänkade och ständigt i rörelse. När pluralism i stället ses som en dynamik där olikheter är sammanlänkade och i ständig rörelse, möjliggör det en djupare förståelse av både frikyrkors roll och dess sätt att tolka tro, text och tradition. Idag

³⁹ Hoggan, ”Mapping”.

organiseras mötesplatser överallt i kyrkorna som överbryggar åldersgränser etniska, sociala och språkliga gränser. Hur blir då dessa språkkaféer, gemensamma kvällsmatsgemenskaper och "After school"-verksamheter platser där de vardagliga samtalen blir det viktiga, själva kärnan i förvandlingen av våra gemensamma liv?

Frikyrkorna har en historia av att vara en motkraft mot destruktiva och förtryckande krafter som förminskar människors värdighet på olika sätt.⁴⁰ Att stå emot modernitetens acceleration och splittring kan vara en svår utmaning, men inte omöjlig. Frikyrkors traditioner av det teskedsvisa läsandet av Bibeln och andra tänkvärda böcker samt det förtroendefulla samtalet i den lilla gruppen är goda exempel. Behovet av att bromsa tempot och ge plats åt långsamma, kroppsliga och sinnesinvolverande praktiker som motverkar ytlighet och alienation är inte vara så svårt som man kan tro. Exempel på sådana mötesplatser också finns redan på många håll i våra kyrkor.

I denna artikel vill vi lyfta fram frikyrkor som platser för lärande där en medveten pedagogisk hållning behövs. Här behövs goda föredömen, ledare (både anställda och frivilliga) som med sina liv kan visa på betydelsen av öppenhet, nyfikenhet och lyhördhet för att möjliggöra djupare reflektion och förskjutna perspektiv. För detta behövs långsamma och hållbara praktiker där vi får öva oss just detta. När fokus ligger på vissa förväntande och även begränsade beteendeförändringar som gör oss till en del av gruppen finns risker att vi går miste om förändringar i förståelse och medvetande. Detta riskerar att leda till moralism och utestängning snarare än transformation. Med denna text vill vi bidra till ett samtal om en processinriktad, pågående omformning av perspektiv, vanor och hjärta som ett mer fruktbart förhållningssätt än det historiska engångsbeslutet.

⁴⁰ Se exempelvis Erik Bengtsson, "The Swedish Sonderweg in Question: Democratization and Inequality in Comparative Perspective, c. 1750–1920", *Past and Present* 244/2 (2019), 123–161; Arne Rasmusson, "Radical Orthodoxy on Catholicism, Protestantism and Liberalism/Liberality: On the Use of Historical Narratives and Quantitative Methods in Political Theology", *Modern Theology* 37/1 (2021), 44–61; Lydia Svärd, *Väckelserörelsernas folk i andra kammaren 1867–1911: Frikyrkliga och lågkyrkliga insatser i svensk politik* (Stockholm: Missionsförbundets förlag, 1954).

Paulus uttrycker också denna kontinuerliga förvandling som en rörelse där han ”sträcker sig mot det som ligger framför” (Fil 3:13), medan Efesierbrevet beskriver målet som en tillväxt in i ”hela Guds fullhet” (Ef 3:18–19). Församlingens roll blir inte att kontrollera lärandet, utan att skapa rum där det transformativa lärandet kan få ske – existentiellt, andligt och intellektuellt. I dessa rum får erfarenheter av djup förändring, även de som inte omedelbart passar in i traditionella tolkningsramar, mötas med språk, närvaro och nyfikenhet.

Denna syn på omvändelse grundar sig också i en helkroppslig erfarenhet. Långsiktiga relationer från språkkafésammanhang kan exempelvis leda till engagemang i asylfrågor, stå upp för mänskliga men också utflykter till svampskogen. För en genomgående förvandling tror vi på att involvera kroppen och sinnen i lärandet, snarare än att enbart förlita sig på kognitiva, teoretiska övningar. Genom att återintegrera de kroppsliga och känslomässiga dimensionerna i undervisningen skapas en mer holistisk pedagogik. Vi föreslår mera städning, bakning, lek och dans än tänkande och bläddrande som vägen till transformation av hjärtan och liv! I kontrast till ett dualistiskt synsätt på människan och en syn på lärande som något om enbart sker i huvudet erbjuder transformativ lärt teori en möjlighet till fördjupad förståelse av transformation genom ett ständigt provande av egna grundläggande antaganden, perspektiv och livshållningar.⁴¹ För att detta ska kunna ske krävs inte bara intellektuell bearbetning, utan en existentiell och kroppslig förankring där människans hela livsvärld är involverad. Det handlar om att formas – inte bara informeras.

En pedagogisk hållning för transformation handlar om djupgående rörelser som berör hela människan: hennes kropp, känslor, relationer, tro och vardagsliv. Tron är inte enbart något vi *tänker* oss till, utan något vi *lever* oss in i – genom vardagliga praktiker, gemenskap och reflektion. För detta krävs en holistisk pedagogik en där omvandling och personlig

⁴¹ Mezirow, *Transformative Dimensions*; Knud Illeris, ”Transformative Learning and Identity”, *Journal of Transformative Education* 12/2 (2014), 148–163.

utveckling inte bara blir en intellektuell övning, utan en levd erfarenhet präglad av gemenskap och praktisk interaktion.

ATT FÖRVANDLAS TILLSAMMANS

I en värld där komplexitet ofta reduceras och där fenomen betraktas som separata snarare än sammanvävda, riskerar även frikyrkor att tolka sitt uppdrag genom snäva kategorier, snarare än i relation till den mångfacetterade verklighet de verkar i. Ur ett kyrkligt perspektiv aktualiserar frågor om transformation och omvändelse en rad frågor om hur lärande kan förstås och organiseras inom församlingslivet. Om transformativt lärande innebär förändringar i världsbild, självbild, epistemologi, ontologi, beteende och förmåga – på vilket sätt främjar då frikyrkors strukturer och arbete ett sådant lärande?

Frikyrkan har ett vackert arv att förvalta när den betonar betydelsen av det personliga ställningstagandet för tro. Det finns dock en risk att en sådan frikyrka förstår omvändelse punktuellt. Hon missar därmed viktiga möjligheter för lärande och växande i tro som inkluderar både nya och gamla deltagare. Vilka konsekvenser får då en punktuell syn på omvändelse? I denna artikel prövar vi tanken att den punktuella upplevelsen och ställningstagandet uppfattas som en avslutad händelse i det förflutna och/eller som en erfarenhet kopplad till en specifik plats. Det skulle då kunna finnas en risk att omvandlingen avstannar och blir osynlig utanför kyrkans väggar. En sådan troende människa är inte heller en sådan man så gärna frågar om tro. Till hennes kyrka är man kanske inte heller så angelägen om att komma. Det är lätt att hamna i liv där förvandlingen kommit av sig. Kanhända har det också sin upprinnelse i modernitetens ”tårtifiering” av våra liv, där frikyrkors ”tårtbit” blir en isolerad bit av vår livsvärld, skild från de många andra ”bitar” vi också lever.

Ett kristet ”tårtbitsliv” får också konsekvenser för våra relationer till varandra. Enligt vår förståelse var människans förvandling och växande i tro aldrig tänkt som en distanskurs i egen takt. Att försöka låta Gud förvandla en människa i ensamhet där var och en lever utan kontakt med

varandra tycks svårt, för att inte säga omöjligt, och verkar ha mycket litet att göra med tanken på en hel och sammanhållen skapelse. Det är i gemenskap som förvandlingen sker, vilket Nya testamentets brev också ger många färgstarka exempel på. När människor stöts och blöts mot varandra uppstår konflikter och svårigheter, och det är inte lätt att skapa en trygg gemenskap där man vågar vara öppen för varandra. Men det är sannolikt i gemenskaper där man verkligen vågar dela liv med varandra som det blir angeläget att vara med.

Men hur blir det då med utmaningen till omvändelse? Finns det inte risk att erbjudandet om ett nytt liv med Jesus Kristus försvinner in i en otydlighet som inte intresserar någon? Vi menar i denna artikel att omvändelse som en pågående transformation inte gör ställningstagandet mindre radikalt – tvärtom! I det transformativa omvändelseperspektivet utmanas vi alla att förvandlas, oavsett hur långt vi vandrat på vägen, och det är med den utgångspunkten vi möts.

Ett transformativt synsätt på omvändelse är också en utmaning till en förändrad undervisning, ett annat lärande och en annan syn på människan och frikyrka. I denna undervisning utgår vi från ett gemensamt ”vi” som hela tiden utmanas till omvändelse. Frikyrkor blir på så sätt vi människor och inte en plats där vi lever vårt ”kristna” liv. I stället är kyrkan överallt där vi är och alla våra relationer är del av det – i familjen, i fritidslivet och i utbildnings- och arbetslivet.